

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

УДК 347.77

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА АНІМАЦІЙНОГО АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТВОРУ

О.О. Ткач

НДІ Інтелектуальної власності НАПрН України

ORCID-0009-0004-7586-1304

CONCEPT AND LEGAL NATURE OF ANIMATED AUDIOVISUAL WORK

O.O. Tkach

*PhD student of the Scientific-Research Institute of Intellectual Property of the
National Academy of Law Sciences of Ukraine*

ORCID-0009-0004-7586-1304

Анотація: У доповіді подано аналіз поняття та правової природи анімаційного аудіовізуального твору як об'єкта синтетичного мистецтва, розкрито характерні ознаки та сформульовано авторське визначення анімаційного аудіовізуального твору.

Ключові слова: анімація, аудіовізуальний твір, кінематографія

Annotation: The report presents an analysis of the concept and legal nature of the animated audiovisual work as an object of synthetic art, highlights its defining features, and offers the author's definition of an animated audiovisual work.

Keywords: animation, audiovisual work, cinematography

Згідно ч. 3 ст. 3 Директиви Європейського Парламенту та Ради 2006/116/ЄС від 12 грудня 2006 року про строки охорони авторського права і окремих суміжних прав термін «фільм» означає кінематографічний або аудіовізуальний твір або рухомі зображення, супроводжувані чи не

супроводжувані звуком [1]. З наведеної дефініції можна припустити, що кінематографічний та аудіовізуальний твір є родовими до поняття фільм.

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої 16 вересня 2014 року (далі – Угода про асоціацію) у поняття «фільм» закладено підхід Директиви 2006/116/ЄС. Тобто, згідно ч. 3 ст. 164 Угоди про асоціацію фільмом вважається кінематографічний або аудіовізуальний твір чи рухомі зображення, як із звуковим супроводом, так і без нього [2].

Згідно ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII (далі – Закон 3792-XII), що діяв на момент ратифікації Угоди про асоціацію, аудіовізуальним твором було визначено твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів [3]. Можемо прослідкувати, що дефініція включала як відомості щодо форми – фіксація на матеріальному носії, так і змісту – відображення рухомих зображень. Дефініцію також доповнював невичерпний перелік видів аудіовізуального твору, серед яких: кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

Водночас, згідно ч. 1 ст. 3 Закону України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР фільм – це аудіовізуальний твір (у тому числі телевізійні серіали та їх окремі серії), що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, та є результатом спільної

діяльності його авторів, виконавців і виробників [4]. В контексті оцінки поданої дефініції слід зазначити таке: по-перше, погоджуємось з висновком О. Лубчук, що поняття «кінематографічний твір» та «фільм» є синонімічними в силу того, що до кінематографічних творів (кінофільмів, що створені в умовах кіновиробництва) прирівнюються фільми, створені із застосуванням інших способів фіксації зображень (телефільми, відеофільми тощо), тобто, це твори, виражені способом, аналогічним кінематографії» [5, с. 59-60]; по-друге, з визначення, поданого у Законі України «Про кінематографію» випливає, що аудіовізуальний твір співвідноситься з фільмом як вид і рід; по-третє, видається виправданим подання у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» №3759-ХІІ від 21 грудня 1993 року (втратив чинність 31 березня 2023 року) окремого визначення поняттю аудіовізуальний твір як об'єкту авторського права, що має певну тривалість, авторську назву і власну концепцію, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними чи звуковими засобами [6], що не містило деталізації по видам аудіовізуального твору.

У 2022 році Закон 3792-ХІІ втратив чинність та був замінений Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 01 грудня 2022 року № 2811-ІХ (далі – Закон 2811-ІХ). Згідно п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону 2811-ІХ аудіовізуальний твір визначено як твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення [7].

В цілому, подана дефініція відображає узагальнюючий підхід, притаманний законодавству Європейського Союзу. У визначенні акцент зроблено саме на послідовності епізодів або кадрів, поєднаних цілісним творчим задумом, що утворюють рухоме зображення, а також вилучено перелік видів аудіовізуальних творів. Тобто, наявна у Законі 3792-ХІІ кореляція

аудіовізуальний твір – фільм певного виду, змінена узагальнюючим підходом
аудіовізуальний твір – сукупність рухомих зображень.

С. Бурлаков, розмежовуючи кінематографічний та аудіовізуальний твір, ознакою кінематографічного твору, що відрізняє його від аудіовізуального виділяє синтетичність. Вчений вважає, що «зовнішня самостійність кінематографічного твору, що робить його одиничним об'єктом цивільних прав зумовлена внутрішньою синтетичністю, що виражається у синтезі різнорідних результатів творчого та організаційного внеску авторів (режисера, автора сценарію, художника-постановника, оператора-постановника, композитора) та виконавців (продюсера, акторів, технічний персонал тощо)» [8, с. 15]. Оцінюючи складні об'єкти авторського права О. Семенюк зазначає, що «кінематографічні твори є результатом співпраці, різнорідної за своїм творчим характером, але її результатом є цілісний, об'єднаний єдиним задумом об'єктом інтелектуальної власності. Деякі зі складових цього об'єкту можуть бути використані окремо (наприклад, музика), але інші є невіддільними складовими єдиного об'єкту, без яких він втрачає свою цілісність і творчу цінність» [9, с. 1].

На нашу думку, синтетичність притаманна будь-якому аудіовізуальному твору, а не лише кінематографічному. Саме синтетичність та наявність єдиного творчого задуму є тими ознаками, що відрізняють аудіовізуальні твори від інших рухомих зображень, які мають окремий правовий режим. Наприклад, згідно п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону 2811-IX відеограмою є вироблений (кінцевий) відеозапис виконання або інших зображень (із звуковим супроводом або без нього), крім відеозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору [7]. Аналізуючи правову природу відеограми А. Штефан наголошує, що «діяльність із вироблення відеограми не має ознак творчості, оскільки полягає у виконанні суто технічних функцій, метою яких є фіксація виконання твору, яких-небудь дій чи подій, при цьому виробник відеограми не керує цими діями, не впливає на них, а лише створює їх відеозапис» [10, с. 61–62]. Тобто, саме по

собі вироблення відеозапису, а також його видозміна (монтаж) не виражають реалізацію творчого задуму дії, а лише фіксують їх у рухомому зображенні. Такі дії не потребують синтезування різнорідних об'єктів інтелектуальної власності для досягнення єдиного творчого задуму з боку виробника відеограми, оскільки такий творчий задум реалізовано особою (творцем, автором), яка вчиняє дії, що фіксуються у відеограмі. Натомість «аудіовізуальний твір містить твори, які можуть використовуватись окремо (наприклад, сценарій, музичний твір), а також складові, що не можуть об'єктивно існувати окремо від аудіовізуального твору (наприклад, режисерська чи операторська постановка). При цьому, аудіовізуальний твір не є складеним твором (збірником), завданням на створення якого є упорядкування (підбір та/або розташування) творів, що є його складовою частиною, а є твором, що поєднує (синтезує) у єдиному творчому задумі послідовність кадрів, що включають як твори, що можуть використовуватись окремо, так і твори, що об'єктивно не можуть існувати поза аудіовізуальним твором» [11, с. 68].

Таким чином, можемо зробити висновок, що будь-який аудіовізуальний твір є синтетичним. Рівень синтетичності виражається у обсязі та способі поєднання об'єктів інтелектуальної власності, творчого та технічного вкладу авторів та виконавців такого твору. Відокремлення того чи іншого виду аудіовізуального твору, а для цілей цього дослідження – анімаційного, можливо виключно через особливості його виробництва та рівня синтетичності.

У 1950-х роках група аніматорів студії Дізней систематизувала дванадцять правил виробництва анімації, які зберігають свою актуальність і сьогодні. До цих правил, зокрема, відносяться: «1) стиснення-розтягнення; 2) підготовчий рух; 3) сцена; 4) «поступовий рух» і «від пози до пози»; 5) інерція та накладення рухів; 6) сповільненість руху на початку та на завершення; 7) дуги; 8) другорядний рух; 9) таймінг; 10) перебільшення; 11) збереження перспективи; 12) чарівність (привабливість, красивий дизайн, простота,

промовистість, магнетизм) [12, с. 230-232]. Перелічені правила сформовані з метою досягнення ілюзії життя та реальності штучно створених об'єктів. Це, на наш погляд, і є саме тою особливістю, що вирізняє анімаційний аудіовізуальний твір серед інших.

У міжнародних актах згадка про анімацію подається лише в контексті видів фільму. У національному законодавстві зустрічаються лише поодинокі випадки тлумачення анімаційного твору. Наприклад, згідно ст. 120-1 Французького кодексу кіно та рухомих зображень анімаційний твір – це твір, виробництво якого базується саме на русі сюжету у послідовності кадрів або на будь-якому синтетичному процесі протягом більшої частини його тривалості [13]. В законодавстві України окремі визначення можемо знайти лише у підзаконних нормативно-правових актах. Наприклад, у Методичних рекомендаціях щодо застосування граничних термінів проведення періодів (етапів) виробництва фільмів за видами, хронометражем та форматом, затверджених Наказом Міністерства культури України від 28 вересня 2012 № 1076 вживається поняття «фільм анімаційний». Згідно дефініції, поданої у п. 2.2.2 фільмом анімаційним є фільм синтетичного мистецтва, в основі якого є послідовний ряд спеціально створених і «оживаючих» на екрані мальованих, об'ємно-лялькових образів (персонажів), зафіксованих методом покадрової зйомки або комп'ютерної технології [14]. Поняття «анімаційний фільм» вживається у Порядку та критеріях проведення творчого конкурсу (пітчінгу), затверджених Державним агентством України з питань кіно. У п. 2 наведеного акту анімаційним фільмом визначено твір синтетичного мистецтва, що створюється покадрово, не у реальному часі та відтворюється з частотою не менше 6 кадрів на секунду [15].

Спираючись на загальні ознаки аудіовізуального твору, правила виробництва анімації та подані дефініції можемо визначити такі характерні ознаки анімаційного аудіовізуального твору: 1) синтетичність; 2) створення

ілюзії життя та реальності з використанням неживих предметів; 3) особливий порядок створення та фіксації кадрів, визначення їх послідовності; 4) обов'язковість таймінгу – синхронізації руху об'єктів у кадрі та супроводжуючого звуку (за наявності).

Таким чином, анімаційним аудіовізуальним твором є твір синтетичного мистецтва, створений шляхом послідовної фіксації методом покадрової зйомки або комп'ютерної технології спеціально створених і «оживаючих» на екрані кадрів, що може містити звук. За правовою природою такий твір є рухомим зображенням.

Література

1. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/116/oj/eng>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011_#n1229
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України 23 грудня 1993 року № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
4. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Лубчук О.Д. Охорона прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір. Дис. ... доктора філософії: 081. Львів, 2022. 241 с.
6. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року № 3759-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України 01 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

8. Бурлаков С.Ю. Кінематографічний твір як об'єкт права інтелектуальної власності: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ : Б. в., 2008. 225 с.
9. Семенюк О.С. Складні об'єкти права інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Хмельницький, 2021. 20 с.
10. Авторське право і суміжні права в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / А.С. Штефан, В.С. Дроб'язко, А.В. Шабалін, та ін. ; за ред. Н.М. Мироненко; НДІ інтелектуальної власності. Київ : Інтерсервіс, 2018. 204 с.
11. Інтелектуальна власність у креативних індустріях: монографія / за ред. д.ю.н. А. С. Штефан; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К., Інтерсервіс, 2024. 232 с.
12. Бендацці Дж. Світова історія анімації. Книга перша: Від початку до Золотої доби. Київ: ArtHuss, 2020. 415 с.
13. France: Code du cinéma et de l'image animée. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000020908868/LEGISCTA000030225929/2023-02-01/#LEGISCTA000030225929
14. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування граничних термінів проведення періодів (етапів) виробництва фільмів за видами, хронометражем та форматом: Наказ Міністерства культури України від 28 вересня 2012 № 1076. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1076734-12#Text>
15. Порядок та критерії проведення творчого конкурсу (пітчінгу): Наказ Державного агентства України з питань кіно 15 березня 2023 року № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0979-23#Text>